

L'AlcM el cita en un ms. d'aquesta època, de falconeria i cura d'ocells, conservat a la Univ. de València. No en veig notícies fins a la Flora Farmacèutica de Terxidor (1871), que la identifica amb la *Plantago psyllium* (amb variant *serganton* en el Princ. junt amb *saragatona*, també *herba pucera*, 620). Cap al N. del Princ. es diu més aviat *llavor de puça*. L'ús popular del mot és del migdia: «s: mena de fixapèl casolà», Bladé (*Toponímia de Bemssanet*, p. 148); en dona explicacions el tortosí Moreira; i a mi me n'ensenyaren silvestre la planta al Boixar de la Tinença, on l'anomenen *bòçez nègres*, i explicant-me que «de la casporreta en fan *saragatona*, amb la *llaoreta*» (1961).

El nom àrabic *baxr qatînâ* es documenta en el nostre Abenbeklariš (c. 1113), així com ja en Avicena, en l'anònim sevillà de 1100 i en Abenalbéitar etc.; *qatîna* és ja de per si el nom de la planta en àrab (potser provinent del siríac), i *baxr* o *bixr* és 'llavor, grana', pron. vulgarment *bázar*; fou mutilat en l'àrab d'Espanya, suprimint-li (per l'explicat malentès) la síl·laba *ba*, de manera que ja consta com *zarqatîna* en l'àrab de Granada, segons *PAlc*. Més informació i discussió dels detalls en ZARAGATONA, DCEC

SARAGÜELLS, 'calces amples i curtes que duen o duïen els pagesos de València i de l'Ebre', de l'àr. *sarâûil*, plural de *sirûâl* 'pantalons molt amples', 'calçotets', mot d'origen irani (cf. persa *šalvâr/šarvâr*, pròpiament 'cobertura de la cuixa') □ 1^a doc · 1560, Pont d'Armentera (*AlcM*). Veg-ne allà més documentació.

En la tradició lexicogràfica, des d'OPou: «*caraguells* o cuxals: feminalia, femoralia» (*ThPu*, 306) «*Sarabuells*: calçones, gregüescos; *sarabuells blancs*: calçoncillos: los calçones de lienço ancho, que se traen debajo de los otros calçones», *CRos* (*Dicc*, a. 1764, p. 210). N'hi hagué una variant, segurament morisca, i amb influència mossàrab, de la qual no tinc més que una notícia, en una desfílada religiosa: «--- après seguien los dits pelagrins, molts ab antorxes en les mans y descalsos, y ab *siriguelos* blancs y camises, y ab una tovallola senyits» Bna. 1562 (*Ardits* IV, 417); cf. la forma castellana antiquada *zaraguel*, *-eles* (1490-1575), que és encara la més usada popularment cap a Almeria etc. «lleva unos pantalones tan paridos que parecen un *tharagwél*» (1938)

N'hi ha almenys memòria, com a peça del vestit tradicional, des del CpTarr. i les Garrigues cap al Sud, tant o més sovint pronunciat sense la *g*: els *saragüéls* a la Pobra de Cérvoles, més folgats que la *calça curta*, són recordats com uns pantalons curts que formaven part de la indumentària típica local (1935), també se sent en singular: «els vells d'ací anaven en *saragüé* i bounets» Xodos (1961) Com que era peça privativa dels homes, és molt corrent que es prengui com a símbol de la virilitat que hi ha a sota: «els Minyons i els Trabucaires tenien molts *saragüéls*» em contaven a Alfàs (1963), «fê la *saraguellâ*» és 'casar-se', a Monòver (*Caryssaes*, 132) Per a descripcions locals i formes dialectals, veg Krüger (*VKR* VIII, 307)

No ens torbarem en les formes i dades castelleses (ZARAGÜELLES, DCEC) ni en les del port. *ceroulas* (gall. *ciroulas*), després d'indicar que aquest prové de la variant àrabra tardana, amb accentuació vulgar, *sarâûil*; altrament cf. SALABRE

En àrab, *sarâwîl* és el plural de *sirûâl* segons el tipus de plural regular dels mots quadríl·liters. No figura encara a l'Alcorà, i en els primers temps del califat degué ser mirat amb aversió pels àrabs purs. el tradiconista Boħariš (3.^a quart del S IX, ell mateix devia ser fill o relacionat amb l'Àsia central, judicant pel nom) reporta que el Profeta prohibí als qui peregrinaven a la Meca, de portar *sarâûil* Dozy (*Noms des Vêtements chez les Arabes*, 203-5, 207-9) en descriu la forma precisa al Magreb i a Orient, Haedo (c. 1605) testifica l'ús que se'n feia a Alger A Orient van penetrar formes amb consonant inicial més semblant a la del persa: a Egipte š[*a*]rûâl «culotte ou pantalon de Mamlouk», a Palestina *šarûil*, a Mesopotàmia *šerûal* I ja el mateix Dozy indica *šalvâr* com a ètímon en persa.

En aquesta llengua, i en les altres formes d'irani mitjà, hi hagué diverses variants: *šarvâr* és la forma antiquada, que documenta Lazard, en *La Langue des plus anciens monuments de la prose persane* (p. 155, § 64), però en persa clàssic (*Sah Nameh* de Firdussí etc.) és *šalvâr* «pantalon», format, explica ell, amb *šal* 'cuixa'. En efecte, la composició del mot, és evident en irani, amb elements ben coneguts del lèxic indoeuropeu de l'irani: el segon membre el tenim ja en sànscrit i avèstic antiqüíssims: *-vâra-* element productiu en tots dos, amb el sentit de 'cobertura, protecció', d'on el derivat avèstic *varâna* (declinat *-no* etc.) 'funda, cobriment' («umhüllung, bedeckung» Bartholomae), de la mateixa arrel que el germ. *warjan* (*GUARIR*) etc. (Pok., *IEW*, 1161.7).

El primer component, *šâl*, no representat en avèstic, és també indoeuropeu, segons sembla de l'arrel *SKEL/KEL-*, que, partint de la idea de 'articulació, membre flectible', pren el sentit de 'amalucs, costats, anques' i anàlegs en diverses famílies de la gran estirp: grec *σχέλος* 'cuixa', *κῶλον* 'membre', lit. *kulše* 'amalucs', eslavó *klŭka* 'ventrell de la cama' («poples») (pot haver-hi també contacte amb el que, en forma més suffixada, *KLO-U-NI-*, va donar l'ave *sraoni*, ll *clumis* 'anques' etc.), Pok., 928, 607.

En altres etapes del persa, en lloc de *šâl*, sona *šel* 'cuixa' (Horn, *Grundriss d neupers Et*, § 789) Ara bé, en un altre sector de l'irani hi ha *s-* en tals casos en lloc de *š-*, i això fa que al persa *šelvâr* respongui ossetí *salbaro*, i en el Pamir (minġani) *soâl*; i possiblement seria així en els dialectes medes, car des d'ells degué passar manllevat al gr tardà *σάρβαρα* (Pollux, S II, Photios, S. IX), i al ll. cristià *saraballa*, *-llorum*, que apareix a la Vulgata (*Daniel*, III, 94), i St Jeroni (amb variant *sarabara*) explica que és un mot «caldeu» Tenim, doncs, que la forma *sirûâl* d'on ve la romànica, degué ser manllevada d'alguna forma nòrdica de l'irani mitjà, amb *s-*, i més tard la del persa, amb *š-*, va passar a les formes de l'àrab modern d'Orient *šarûal* etc.